

Ірина Субота,
аспірантка кафедри «Могилянська
школа журналістики»
факультету соціальних наук та соціальних технологій
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

Iryna Subota,
Postgraduate Student at the Department
of Mohyla School of Journalism,
Faculty of Social Sciences and Social Technologies,
National University of Kyiv-Mohyla Academy
<https://orcid.org/0009-0005-2340-4037>
Email: i.subota@ukma.edu.ua

УДК 32.019.5:[81'42:316.77](470:477)

DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.174>

ГЕНОЦИДНІ СТРАТЕГІЇ ЩОДО УКРАЇНИ В РОСІЙСЬКОМУ ПРОПАГАНДИСТСЬКОМУ ДИСКУРСІ

GENOCIDAL STRATEGIES REGARDING UKRAINE IN RUSSIAN PROPAGANDA DISCOURSE

АНОТАЦІЯ. Серед дослідників та науковців правничих наук наразі є дискусійним питання про визнання низки злочинів Росії проти України та її населення геноцидом. Натомість на рівні досліджень російського пропагандистського медіадискурсу багато дослідників визначає, що російський пропагандистський дискурс містить геноцидні ознаки (наприклад, М. Рябчук, Т. Снайдер). Зокрема, науковці беруть до уваги такі стратегії: заперечення геноциду як стратегія його скоєння (С. Коен, А. Джонс), дегуманізація та демонізація (Г. Стентон, Б. Бахадор), маніпулятивне використання терміна «геноцид» російською пропагандою (В. Романюк, О. Дудко, Е. Фортуйн).

Метою статті є визначення геноцидних стратегій щодо України в російському пропагандистському дискурсі на основі їхньої відповідності десяти етапам геноциду, розробленим Г. Стентоном: 1) класифікація; 2) символізація; 3) дискримінація; 4) дегуманізація; 5) організація; 6) поляризація; 7) підготовка; 8. переслідування; 9. винищення; 10. заперечення. У статті ці етапи накладено на російський пропагандистський медіадискурс та розглянуто в контексті війни РФ проти України.

Аналіз на відповідність проведено на основі таких критеріїв: інтенсивність ненависницької риторики, наративізація та організація медіасистеми РФ (рівень втручання держави в порядок денний інформаційних медіаресурсів). Для аналізу обрано кейс повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року РФ в Україну, за яким слідували масові вбивства цивільного населення, руйнування житлових кварталів та позбавлення умов життя українців (як-от, обстріли енергетичної інфраструктури).

У статті проаналізовано, як фізичні дії РФ проти України відображені в пропагандистському медійному дискурсі, та їхню відповідність етапам скоєння геноциду за Г. Стентоном. Зокрема, етапи класифікації, символізації, дегуманізації, поляризації, винищення у російському пропагандистському дискурсі можна розглядати як прояв ненависницької риторики різної інтенсивності шляхом її посилення з кожним етапом щодо певної групи. Етапи дискримінації, підготовки, переслідування та заперечення здебільшого виявлено на рівні наративів щодо України, а етап організації виявлено в медіасистемі РФ.

Ключові слова: російська пропаганда, геноцидна риторика, мова ворожнечі, пропаганда ненависті, медіадискурс, соціальні комунікації.

ABSTRACT. Among researchers and scholars of legal sciences, the issue of recognizing several crimes committed by Russia against Ukraine and its population as genocide is currently under discussion. Instead, at the level of media discourse, a number of researchers have determined that Russian propaganda discourse contains genocidal features (for example, M. Ryabchuk, T. Snyder). In particular, scientists take into account such strategies as denial of genocide as a strategy for committing genocide (S. Cohen, A. Jones), dehumanization and demonization (H. Stanton, B. Bahador), manipulative use of the term «genocide» by Russian propaganda (V. Romaniuk, O. Dudko, E. Fortuin).

The purpose of the article is to determine the genocidal strategies regarding Ukraine in the Russian propaganda discourse based on their compliance with the ten stages of genocide developed by H. Stanton: 1. classification; 2. symbolization; 3. discrimination; 4. dehumanization; 5. organization; 6. polarization; 7. preparation; 8. persecution; 9. extermination; 10. denial. In the article, these stages are superimposed on the Russian propaganda media discourse and considered in the context of the Russian Federation's war against Ukraine.

The compliance analysis was carried out based on the following criteria: intensity of hateful rhetoric, narrativization, and organization of the media system of the Russian Federation (level of state intervention in the agenda of information media resources). The case of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine on February 24, 2022, which was followed by mass killings of civilians, destruction of residential areas, and deprivation of living conditions of Ukrainians (such as shelling of energy infrastructure), was chosen for analysis.

The article analyzes how the physical actions of the Russian Federation against Ukraine are reflected in the propaganda media discourse and how they correspond to the stages of committing genocide, according to H. Stanton. In particular, the stages of classification, symbolization, dehumanization, polarization, and extermination in the Russian propaganda discourse can be considered as a manifestation of hateful rhetoric of varying intensity by increasing it with each stage concerning a certain group. The stages of discrimination, preparation, persecution, and denial are mostly revealed at the level of narratives about Ukraine, and the stage of organization is revealed in the media system of the Russian Federation.

Keywords: Russian propaganda, genocidal rhetoric, hate speech, hate propaganda, media discourse, social communications.

© I. Субота, 2024

Вступ. Серед дослідників та науковців правничих наук наразі є дискусійним питання про визнання низки злочинів Росії проти України та її населення геноцидом. Наприклад, Д. Л. Р. Чобо шляхом аналізу термінів «геноцид», «воєнні злочини» та «злочини проти людства» зазначає, що події у Бучі можна класифікувати як «воєнний злочин» або «потенційно злочином проти людства» [16, с. 19].

Натомість на рівні досліджень російського пропагандистського медіадискурсу низка дослідників визначає, що пропаганда РФ містить геноцидні ознаки (наприклад, М. Рябчук [12], Т. Снайдер [14], О. Дудко [4]). Зокрема, науковці беруть до уваги стратегії пропагандистського дискурсу, які першочергово досліджували С. Коен [2], А. Джонс [10], Б. Бахадор [1], Ж. Парент [11] та Г. Стентон [15]. Наприклад, заперечення геноциду як стратегія його скоєння (С. Коен [2], А. Джонс [10]), дегуманізація та демонізація (Г. Стентон [15], Б. Бахадор [1]), маніпулятивне використання терміна «геноцид» російською пропагандою (В. Романюк [13], О. Дудко [4], Е. Фортун [5]).

Термінологічне розрізнення різних проявів ненависницької риторики досліджували Б. Бахадор [1], Е. Таунсенд [17], Д. Ірвін-Еріксон [9], Ч. Джордж [7]. Зокрема, дослідники виділяють такі терміни, як: «мова ненависті», «геноцидний дискурс» та «підбурювання до геноциду», які відрізняються за інтенсивністю ненависницької риторики та цілями й наслідками, які можуть нести за собою.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є визначення геноцидних стратегій щодо України в російському пропагандистському дискурсі на основі їхньої відповідності десяти етапам геноциду, розробленим Г. Стентоном. Крім того, у статті для досягнення поставленої мети розглянуто та визначено відмінності понять «мова ворожнечі», «геноцидний дискурс» та «підбурювання до геноциду» як ключових термінів, що впливають на визначення інтенсифікації ненависницької риторики.

Стаття не передбачає класифікування воєнних дій РФ на території України проти цивільного населення, натомість має на меті встановлення відповідності ознак російського пропагандистського медійного дискурсу до запропонованих Г. Стентоном десяти етапів геноциду.

Виявлення та розуміння цих стратегій дасть змогу класифікувати російський пропагандистський дискурс щодо України, зокрема в контексті дискусійності щодо наявності у ній геноцидних ознак та подальшої її криміналізації.

Методологія дослідження. У статті використано загальнонаукові методи: аналіз, спостереження, аналогія. За основу взято десять етапів геноциду, розроблених Г. Стентоном: 1) класифікація; 2) символізація; 3) дискримінація; 4) дегуманізація; 5) організація; 6) поляризація; 7) підготовка; 8) переслідування; 9) винищення; 10) заперечення. Ці етапи проаналізовано в контексті російського пропагандистського медіадискурсу на прикладі повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року, за яким

слідували масові вбивства цивільного населення, руйнування житлових кварталів та позбавлення умов життя (як-от, обстріли енергетичної інфраструктури). Аналіз на відповідність проведено на основі таких критеріїв: інтенсивність ненавистницької риторики, наративізація та організація медіасистеми РФ (рівень втручання держави в порядок денний інформаційних медіаресурсів).

Результати дослідження. Низка дослідників визначають відмінності у використанні термінів «мова ворожнечі», «геноцидний дискурс» та «підбурювання до геноциду» з огляду на їхні цілі та інтенсивність ненавистницької риторики.

Наприклад, Е. Таунсенд аналізує відмінності понять «мова ворожнечі», «геноцидний дискурс» та «підбурювання до геноциду», розглядаючи ці терміни як складники «негативного мовного континууму» [17, с. 9].

Завданням мови ворожнечі є «створення контексту насильницької ненависті, який можна використовувати для легітимізації фізичних дій» [17, с. 11]. Проте, на думку Е. Таунсенд, вона не завжди виправдовує знищення або призводить до фізичних розправ. Б. Бахадор вважає, що така мова спрямована на внутрішню групу з метою сформувати негативний стереотип членів зовнішньої групи [1, с. 292], а мову ненависті визначає як «комунікацію, спрямовану на групи людей з метою дегуманізації, демонізації або підбурювання до насильства проти них» [1, с. 292]. За Ч. Джорджом, мова ненависті – це «паплюження певної групи з метою стигматизації її членів і заподіяння шкоди» [7, с. 80]. Таким чином, ці визначення вказують на використання мови ненависті як підґрунтя до скоєння злочинів та геноциду на початкових етапах до його підготовки. Тож мова ненависті є найменшою одиницею «негативного мовного континууму» [17, с. 11].

«Підбурювання до геноциду стосується мови, яка не просто закликає до знищення групи, але

ймовірно або здатна спровокувати окремих осіб чи групи на вчинення насильницьких дій, спрямованих на знищення цільової групи (жертви)» [17, с. 11]. Крім того, у Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього «пряме та публічне підбурювання до вчинення геноциду» [3] є злочином.

Проте Е. Таунсенд пропонує використовувати ще один термін «геноцидний дискурс» [17, с. 11], що передбачає використання «мови, яка пропонує, заохочує або виправдовує знищення групи як прийнятне та / або необхідне» [17, с. 12].

Геноцидний дискурс розташований між мовою ворожнечі та підбурюванням до геноциду у «негативному мовному континуумі» [17, с. 11]. Таким чином, геноцидний дискурс є «більш екстремальною формою негативної мови, ніж мова ненависті» та «менш екстремальною», ніж підбурювання до геноциду. В основі такого підходу до розмежування покладено те, що геноцидний дискурс не обов'язково «міститься в рамках плану знищення або заклику до людей спричинити це знищення», проте наслідки використання такої форми негативної мови можуть бути помітними у дискримінаційному ставленні національної політики, держави до певної групи. Крім того, «геноцидний дискурс може перерости в підбурювання до геноциду» [17, с. 12].

Д. Ірвін-Еріксон також оперує терміном «геноцидний дискурс» та визначає його у своїй концепції «як тип стратегічного наративу, який формує те, як індивіди та групи позиціонують себе та інших і діють, відіграючи вирішальну роль у створенні насильства» [9, с. 130].

Е. Таунсенд наголошує на тому, що завданням геноцидного дискурсу є «не обов'язково заохочувати або підбурювати процес геноциду», а насамперед легітимізувати кінцеву мету геноциду (знищення певної групи) [17, с. 9].

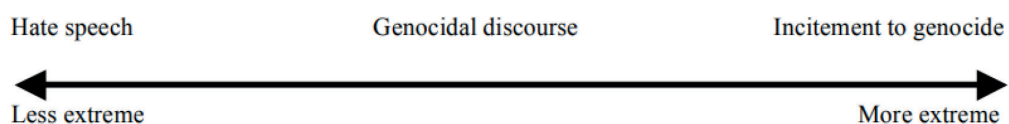

Figure 1: The negative language continuum.

Рисунок 1. «Негативний мовний континуум» (за Е. Таунсенд) [17, с. 12]

Б. Бахадор також розмежує як різні типи повідомлень, що формують мову ненависті, такі терміни: демонізація, дегуманізація, підбурювання до насильства [1, с. 294]. На думку дослідника, підбурювання до насильства – «заклики напасти, завдати шкоду або вбивати групи, які були до цього дегуманізовані та демонізовані» [1, с. 294].

Г. Стентон виділяє десять етапів геноциду: 1) класифікація; 2) символізація; 3) дискримінація; 4) дегуманізація; 5) організація; 6) поляризація; 7) підготовка; 8) переслідування; 9) винищення; 10) заперечення [15].

Етапи класифікації, символізації, дегуманізації, поляризації, винищення можна розглядати як прояв ненависницької риторики різної інтенсивності шляхом її посилення щодо певної групи.

Б. Бахадор пропонує «шкалу інтенсивності мови ворожнечі», що включає шість категорій: 1) незгода; 2) негативні дії; 3) негативний персонаж; 4) демонізація та дегуманізація; 5) насильство; 6) смерть [1, с. 296]. Категорії 1–3 є «раннім попередженням» у концепції Б. Бахадора [1, с. 295].

Table 1: Hate speech intensity scale

Title	Description	Examples
6. Death	Rhetoric includes literal killing by group. Responses include the literal death/elimination of a group.	Killed, annihilate, destroy
5. Violence	Rhetoric includes infliction of physical harm or metaphoric/ aspirational physical harm or death. Responses include calls for literal violence or metaphoric/aspirational physical harm or death.	Punched, raped, starved, torturing, mugging
4. Demoni-zing and De-humanizing	Rhetoric includes sub-human and superhuman characteristics. There are no responses for #4.	Rat, monkey, Nazi, demon, cancer, monster
3. Negative character	Rhetoric includes non-violent characterizations and insults. There are no responses for #3.	Stupid, thief, aggressor, fake, crazy
2. Negative actions	Rhetoric includes negative non-violent actions associated with the group. Responses include non-violent actions including metaphors.	Threatened, stole, outrageous act, poor treatment, alienate
1. Disagree-ment	Rhetoric includes disagreeing at the idea/belief level. Responses include challenging claims, ideas, beliefs, or trying to change their view.	False, incorrect, wrong, challenge, persuade, change minds

Рисунок 2. «Шкала інтенсивності мови ворожнечі» (за Б. Бахадором) [1, с. 296]

Г. Стентон зазначає, що «класифікація та символізація є загальнолюдськими і не обов'язково призводять до геноциду, за умови якщо це не призводить до стадії дегуманізації» [15].

Взаємозв'язок між класифікацією та мовою ворожнечі виділяє також Б. Бахадор: ненависть до групи, на думку дослідника, розпочинається з моменту «створення динаміки «ми-вони», коли інша група диференціюється», на неї накладають негативні дії та характеристики для формування стереотипу [1, с. 294].

Третій етап за Г. Стентоном – дискримінацію – у пропагандистському медіадискурсі можна визначити на нарративному рівні. Зокрема, дискримінацію у контексті геноциду ідентифікують як процес, коли «панівна група використовує закон, звичаї та політичну владу, щоб заперечувати права інших груп. Безправна група може не отримати повних громадянських прав або навіть громадянства» [15].

У пропагандистському дискурсі дискримінацією можуть слугувати заяви, що позбавляють право корінного населення на її територію та існування як окремої держави. Наприклад, у статті В. Путіна, опублікованій на сайті Кремля 12 липня 2021 року, йдеться «про історичну єдність росіян та українців» [21]. У ній президент РФ привласнює історію Київської Русі та називає українські території Слобожанщини та Донецької області «історично російськими» [21]. Згодом у пропагандистській медійній дискурсі В. Путін додав ще одну дезінформаційну тезу, що «Україну створив Ленін у 1922 році». Такі заяви є проявом позбавлення населення права на власну державу.

Дегуманізація – це «тактика, яка зображує групи не такими як люди і зазвичай пов'язує їх з нелюдськими істотами» або «нелюдськими формами (сміття або бруд)» [1, с. 294]. Іншою формою вияву ненавистницької риторики на цьому етапі, за Б. Бахадором, є демонізація груп, коли вони стають «загрозливими надлюдськими істотами, як монстри чи демони, або прирівнюються до смертельних загроз, як рак чи вірус» [1, с. 294].

Г. Стентон та Б. Бахадор зазначають, що етап, на якому певну групу дегуманізують, є важливим для етапу її винищення. Усунення таких груп стає корисним і бажаним, оскільки

їх ліквідація прибирає загрозу для внутрішньої аудиторії [1, с. 294].

За Г. Стентоном, геноцид завжди організовується, як правило, державою, часто з використанням збройних формувань, щоб забезпечити заперечення відповідальності держави. На етапі організації розробляються плани геноцидних вбивств [15]. У контексті пропагандистського дискурсу цьому етапу відповідає організаційна частина медіасистеми держави.

Медіадискурс в РФ здебільшого задається та контролюється державою. Як зазначають Е. Герман та Н. Хомський, «у країнах, де важелі влади знаходяться в руках державної бюрократії, монополістичний контроль над медіа, часто доповнений офіційною цензурою, дає зрозуміти, що медіа служать цілям панівної еліти» [8, с. 61].

Втручання держави в порядок денний інформаційних ресурсів та в роботу медіа в російському інформаційному просторі можна відзначити на законодавчому рівні. Зокрема, йдеться про так звані закони «про фейки» [18], «про іноагентів» [19].

Окрім того, в РФ існують окремі відомства (наприклад, Роскомнагляд), що контролюють та цензурують медіапростір.

Е. Герман та Н. Хомський, розглядаючи прихований вплив держави на медіа, стверджують, що оскільки усі радіо-телевізійні компанії та мережі повинні мати державні ліцензії і франшизи, тому потенційно підпадають під державний контроль або переслідування [8, с. 73]. Такий спосіб впливу спостерігаємо на прикладі фінансування державних інформаційних агентств в РФ, що створюють залежність від держави.

Усі ці механізми регулювання роботи медіаресурсів можемо також назвати методом цензурування. Підтвердженням цієї тези є кейс із висвітлення наслідків окупації російськими військовими Бучі, звільнення якої відбулося 1 квітня 2022 року. У дослідженні Лундського університету (Р. Фредхайм, А. Ахонен, Дж. Пеммент) вказано на тривалу відсутність реакції Кремля з приводу викриття злочинів, тож «державне телебачення почало розповідати про Бучу лише після коментаря Міноборони Росії о 21:00 за московським часом 3 квітня» [6, с. 9].

На етапі поляризації відбувається роз'єднання груп екстремістами, трансляція поляризаційної пропаганди, знищення поміркованих людей та лідерів цільових груп, прийняття надзвичайних законів домінуючою групою [15].

Етап підготовки за Г. Стентоном включає планування «остаточного вирішення» «питання» цільових груп. Для приховування справжніх цілей використовуються евфемізми «етнічна чистка», «боротьба з тероризмом» тощо. Лідери злочинців вселяють у населення страх перед групою жертв, просуваючи тезу «якщо ми не в'ємо їх, вони в'ють нас» [15].

Так, 24 лютого 2022 року В. Путін оголошує про початок «спеціальної воєнної операції», що є евфемізмом на позначення повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Цілями «спеціальної воєнної операції» РФ визначає демілітаризацію та денацифікацію України. Поруч з тим у пропагандистському медіадискурсі існують тези, що «спецоперація направлена на захист Росії від нацистів».

М. Рябчук вважає, що виявити геноцидні наміри РФ проти України можливо шляхом декодування та контекстуалізації евфемізмів, які російський пропагандистський дискурс використовує для поширення антиукраїнської риторики [12, с. 8].

Етап переслідування за Г. Стентоном передбачає ідентифікацію і відокремлення жертв за різними ознаками (національна, етнічна, расова чи релігійна належність), системне порушення прав (позасудові вбивства, тортури, примусове переміщення) [15].

Цей етап можна розглядати в пропагандистському дискурсі як повноцінне закріплення стереотипів та упереджень щодо певної групи шляхом виникнення асоціацій певної групи до конкретних деталей, символів та історій. Наприклад, зображення у російському пропагандистському дискурсі українців поруч зі свастикою як символом фашизму. В. Романюк зазначає, що в основу формування нарративу про фашистів в Україні покладені історії з «описами агресії щодо пам'яток культури радянських часів, національних меншин, расової дискримінації» [13, с. 149], а в самих матеріалах «активно згадувалося про наявність нацистської символіки та ритуальних практик» [13, с. 149].

Етап винищення, за Г. Стентоном, передбачає масове вбивство всіх членів цільової групи, яке юридично називається «геноцидом», проте для вбивць це «знищення», бо вони не вважають жертв людьми [15]. У пропагандистському медійному дискурсі цей етап може бути виражено в посиленні відкритої агресивної риторики щодо знищення певної групи.

Наприклад, викриття злочинів військових РФ у Бучі відбулося після звільнення міста 1 квітня 2022 року, а 3 квітня на сайті інформаційного агентства «РИА Новости» виходить стаття Т. Сергейцева, що тих, хто чинить опір «денацифікації», буде страчено або засуджено до примусових робіт [20]. За словами історика Т. Снайдера, цей матеріал є «російським посібником з геноциду» [14].

Останнім завершальним етапом геноциду Г. Стентон визначає його заперечення, коли винуватці намагаються приховати докази: заперечують скоєння будь-яких злочинів, перекладають відповідальність на жертв, блокують розслідування [15].

С. Коен виділив три форми заперечення геноциду: буквальне, інтерпретаційне та імплікативне. При буквальному запереченні заперечується факт або знання факту як такого. Наприклад, винуватці злочинів та звірств використовують заяви: «тут нічого не сталося, різанини не було, вони всі брешуть, ми вам не віримо». Друга форма – інтерпретаційна – передбачає, що «офіційні особи не стверджують, що нічого не сталося, але те, що сталося, це не те, що ви думаєте, не те, як це виглядає, і не те, як це називають» [2, с. 7]. Таку форму заперечення формують з допомогою використання евфемізмів та підміни понять. Імплікативне заперечення – це форма заперечення, яка мінімізує значення чи наслідки злочину [2, с. 8]: «ці вбивства не мають до мене жодного стосунку, чому я повинен ризикувати своїм життям, щоб втручатися» або «деінде гірше» [11, с. 40].

На нарративному рівні А. Джонс виділяє такі способи заперечення: 1) «Навряд чи хтось помер» – повідомлення про злочини називають перебільшеними, а фото та відеодокази поставочними; 2) «Це була самооборона» – вбитих цивільних осіб зображують як повстанців та терористів, через що ті, хто скоюють злочи-

ни, мають право на їх ліквідацію; 3) «Насильство було взаємним» – якщо йдеться про скоєння геноциду в контексті міжнародної війни, то злочини зображуються як частина загальної війни; 4) «Смерті не були навмисними» – смерть пов'язується з природними чинниками (голод, хвороби тощо); 5) «Центральної вказівки не було» – відповідальність за скоєні злочини перекладається на окремі групи, військові формування тощо, а не на представників вищого військового керівництва; 6) «Людей було не так багато» – якщо демографічні дані підтверджують скоєння геноциду, то ті, хто його скоїв, будуть схилитися до найнижчих цифр, щоб поставити під сумнів статистику смертності; 7) «Це не геноцид, тому що ...» – маніпулюють визначенням «геноцид» у Конвенції ООН, використовуючи попередні наративні стратегії; 8) «Ми б ніколи цього не зробили» – наратив, що формується як наслідок «колективного патологічного нарцисизму [...], коли держава та громадяни вважають себе чистими, мирними та демократичними» [10, с. 354], що перешкоджає визнанню факту скоєння геноциду; 9) «Ми є справжніми жертвами» [10, с. 352–354].

Проведене Лундським університетом (Р. Фредхайм, А. Ахонен, Дж. Пеммент) дослідження російського дискурсу щодо викриття злочинів РФ у Бучі показує схожі наративи. Наприклад, одним із перших стало заперечення скоєння злочинів поширенням наративу «бучанська різанина – це свідомо підготовлений фейк» [6, с. 8], що є прикладом буквальної форми заперечення (за С. Коеном). Згодом в російському пропагандистському дискурсі відзначено перехід до інтерпретаційної форми заперечення. Так, інформаційне агентство «РИА Новости» відкинуло всі звинувачення, опублікувавши, що «жоден місцевий житель не постраждав», а речник Міноборони Росії назвав докази злочину в Бучі «провокацією» [6, с. 9].

Крім того, спробу сконструювати російським пропагандистським дискурсом наратив заперечення «насильство було взаємним» можна простежити у випадку використання терміна «геноцид» в РФ. З 2014 року росій-

ський пропагандистський дискурс звинувачував Україну в скоєнні геноциду проти населення Донецької, Луганської областей та Криму. В. Романюк виділяє серед основних наративів російської пропаганди такі: «Україна скоює геноцид проти російськомовного населення», «Україна скоює геноцид, блокуючи постачання води до Криму» та «українські військові скоюють злочини проти цивільного населення» [13, с. 151].

О. Дудко пише, що Росія використовувала концепцію геноциду «для підживлення знищення цивільного населення» [4, с. 134], тобто виправдання її вторгнення на території інших держав. Зокрема, 24 лютого 2022 року В. Путін виправдав початок повномасштабного вторгнення відповіддю на нібито геноцид проти населення Донецької та Луганської областей з боку України.

Проте, звинувачуючи Україну в скоєнні геноциду, РФ не надала жодних підтверджень цим тезам, тож у такий спосіб «намагалася створити фальшиву доказову базу для нібито українських злочинних дій» [13, с. 152].

Висновки та перспективи. Етапи підготовки та скоєння геноциду, описані Г. Стентоном, повністю відтворюються у російському пропагандистському медіадискурсі щодо України. Усі десять етапів можна віднайти в пропаганді РФ щодо України на основі аналізу рівня невідомості риторики у використанні мови ворожнечі, наративізації та впливу держави на порядок денний в медіа через організацію медіасистеми РФ.

Зокрема, етапи класифікації, символізації, дегуманізації, поляризації, винищення у російському пропагандистському дискурсі можна розглядати як прояв невідомості риторики різної інтенсивності шляхом її посилення з кожним етапом щодо певної групи. Етапи дискримінації, підготовки, переслідування та заперечення здебільшого виявлено на рівні наративів щодо України, а етап організації виявлено у медіасистемі РФ. Етапи, описані Г. Стентоном, у контексті пропагандистського медіадискурсу можна розглядати як геноцидні стратегії, що мають прояви на кожному із десяти рівнів з подальшою її інтенсифікацією.

Список використаної літератури

1. Bahador B. Monitoring hate speech and the limits of current definition. Challenges and perspectives of hate speech research. 2023. P. 291–298. URL: <https://doi.org/10.48541/dcr.v12.17> (date of access: 29.02.2024).
2. Cohen S. States of denial: knowing about atrocities and suffering. Polity Press, 2013. 360 p.
3. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide: of 09.12.1948. URL: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf (date of access: 29.02.2024).
4. Dudko O. A conceptual limbo of genocide: Russian rhetoric, mass atrocities in Ukraine, and the current definition's limits. *Canadian slavonic papers*. 2022. P. 133-145.
5. Fortuin E. Ukraine commits genocide on Russians: the term «genocide» in Russian propaganda. *Russian linguistics*. 2022. P. 313-347.
6. Fredheim R., Ahonen A., Pamment J. Denying Bucha: The Kremlin's influence tactics in the aftermath of the 2022 Bucha atrocity. Lund university psychological defence research institute, 2023. 23 p.
7. George C. Hate propaganda. *The routledge companion to media disinformation and populism*. 2021. P. 80–91. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003004431-9> (date of access: 12.03.2024).
8. Herman E. S., Chomsky N. Manufacturing consent: the political economy of the mass media. London : Bodley Head, 2008.
9. Irvin-Erickson D. Genocide discourses: american and russian strategic narratives of conflict in Iraq and Ukraine. *Politics and governance*. 2017. Vol. 5, no. 3. P. 130–145. URL: <https://doi.org/10.17645/pag.v5i3.1015> (date of access: 11.03.2024).
10. Jones A. Genocide: a comprehensive introduction. Routledge, 2006. 430 p.
11. Parent G. Genocide denial: perpetuating victimization and the cycle of violence in bosnia and herzegovina (bih). *Genocide studies and prevention*. 2016. Vol. 10, no. 2. P. 38–58. URL: <https://doi.org/10.5038/1911-9933.10.2.1369> (date of access: 30.03.2024).
12. Riabchuk M. Calling a spade a spade: how to unwrap a genocidal essence from the kremlin anti-ukrainian rhetoric. *Eidos. A journal for philosophy of culture*. 2023. Vol. 6, no. 4. P. 8–20.
13. Romaniuk V. Disinformation narratives of hate as a tool of escalating russia's war against Ukraine (based on stopfake fact-checking project materials). *Estonian journal of military studies*. 2023. P. 143–157.
14. Snyder T. Russia's genocide handbook. URL: <https://snyder.substack.com/p/russias-genocide-handbook> (date of access: 30.03.2024).
15. Stanton G. The ten stages of genocide. Genocide Watch, 2013.
16. Tchobo D. L. R. Potential international crimes in Ukraine: should atrocities in Bucha be classified as genocide, war crimes, or crimes against humanity. *Law and safety*. 2022. Vol. 85, no. 2. P. 13–20. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.01> (date of access: 11.03.2024).
17. Townsend E. Hate speech or genocidal discourse? An examination of anti-roma sentiment in contemporary europe. *PORTAL journal of multidisciplinary international studies*. 2014. Vol. 11, no. 1. URL: <https://doi.org/10.5130/portal.v11i1.3287> (date of access: 11.03.2024).
18. Про внесення змін до Кримінального кодексу Російської Федерації та статті 31 та 151 Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації : Федеральний закон від 04.03.2022 р. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202203040007> (дата звернення: 30.03.2024).
19. Про контроль за діяльністю осіб, які перебувають під іноземним впливом: Федеральний закон від 14.07.2022 р. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/48170> (дата звернення: 30.03.2024).
20. Сергійцев Т. Що Росія має зробити з Україною. *PIA Новини*. URL: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html?fbclid=IwAR0Uib3FDMZ-3ITzMS0xTLNu-00EdzMLzuqjmjRgOadzpZWC5Bzf8Boivqc> (дата звернення: 30.03.2024).
21. Стаття Володимира Путіна «Про історичну єдність росіян та українців». *Президент Росії*. URL: <http://kremlin.ru/events/president/news/66182> (дата звернення: 30.03.2024).

References

1. Bahador, B. (2023). Monitoring hate speech and the limits of current definition. *Challenges and Perspectives of Hate Speech Research*, pp. 291–298. <https://doi.org/10.48541/dcr.v12.17>
2. Cohen, S. (2013). *States of denial: Knowing about atrocities and suffering*. Polity Press.
3. Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (1948). Available at: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf (accessed 30.03.2024).
4. Dudko, O. (2022). A conceptual limbo of genocide: Russian rhetoric, mass atrocities in Ukraine, and the current definition's limits. *Canadian Slavonic Papers*, 1–13. <https://doi.org/10.1080/00085006.2022.2106691>
5. Fortuin, E. (2022). Ukraine commits genocide on Russians: The term «genocide» in Russian propaganda. *Russian Linguistics*. <https://doi.org/10.1007/s11185-022-09258-5>

6. Fredheim, R., Ahonen, A., Pamment, J. (2023). Denying Bucha: The Kremlin's influence tactics in the aftermath of the 2022 Bucha atrocity. *Lund university psychological defence research institute*.
7. George, C. (2021). Hate propaganda. *The routledge companion to media disinformation and populism*. Routledge, 80–91. <https://doi.org/10.4324/9781003004431-9>
8. Herman, E. S., Chomsky, N. (2008). Manufacturing consent: *The political economy of the mass media*. Bodley Head.
9. Irvin-Erickson, D. (2017). Genocide discourses: American and Russian strategic narratives of conflict in Iraq and Ukraine. *Politics and Governance*, 5(3), 130–145. <https://doi.org/10.17645/pag.v5i3.1015>
10. Jones, A. (2006). Genocide: a comprehensive introduction. Routledge.
11. O kontrole za deiatelnostiu lyts, nakhodiashchykhsia pod ynostrannym vliyaniem, Federalnyi zakon (2022). Available at: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/48170> (accessed 30.03.2024).
12. O vnesenyy yzmeneniy v Uholovnyi kodeks Rosyiskoi Federatsyy y staty 31 y 151 Uholovno-protseessualnoho kodeksa Rosyiskoi Federatsyy, Federalnyi zakon (2022). Available at: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202203040007> (accessed 30.03.2024).
13. Parent, G. (2016). Genocide denial: Perpetuating victimization and the cycle of violence in bosnia and herzegovina (bih). *Genocide Studies and Prevention*, 10(2), 38–58. <https://doi.org/10.5038/1911-9933.10.2.1369>
14. Riabchuk, M. (2023). Calling a spade a spade: How to unwrap a genocidal essence from the kremlin anti-ukrainian rhetoric. *Eidos. A Journal for Philosophy of Culture*, 6(4), 8–20. <https://doi.org/10.14394/eidos-jpc.2022.0031>
15. Romaniuk, V. (2023). Disinformation narratives of hate as a tool of escalating russia's war against Ukraine (based on stopfake fact-checking project materials). *Estonian Journal of Military Studies*, 143–157.
16. Sergeitsev, T. (2022) Chto Rossyia dolzhna sdelat s Ukrainoi. RIA Novosti. Available at: <https://ria.ru/20220403/ukraina-1781469605.html?fbclid=IwAR0Uib3FDMZ-3ITzMS0xTLNu-00EdzMLzuqjmjRgOadzpZWC5Bzf8Boivqc> (accessed 30.03.2024).
17. Snyder, T. (2022). Russia's genocide handbook. Available at: <https://snyder.substack.com/p/russias-genocide-handbook>
18. Stanton, G. (2013). The ten stages of genocide. Genocide Watch.
19. Stattia Volodymyra Putina «Pro istorychnu yednist rosiiian ta ukrainsiv». (2021). Prezydent Rosyy. Available at: <http://kremlin.ru/events/president/news/66182> (accessed 30.03.2024).
20. Tchobo, D. L. R. (2022). Potential international crimes in Ukraine: should atrocities in Bucha be classified as genocide, war crimes, or crimes against humanity. *Law and safety*. <https://doi.org/10.32631/pb.2022.2.01>
21. Townsend, E. (2014). Hate speech or genocidal discourse? An examination of anti-roma sentiment in contemporary europe. *PORTAL Journal of Multidisciplinary International Studies*, 11(1). <https://doi.org/10.5130/portal.v11i1.3287>

Надіслано до редакції 30.03.2024 р.